

Ο σοσιαλισμός τον 21ο αιώνα

Τα «Τετράδια» κυκλοφόρησαν φθινόπωρο του 1980. Ήταν, μπορούμε να πούμε, η κατάληξη μιας συζήτησης / αναζήτησης, ανάμεσα σε ανθρώπους ενός ρεύματος της αριστεράς την εποχή εκείνη. Που είχε συστηματικά ξεκινήσει ένα χρόνο νωρίτερα (1979) με τις *Προτάσεις για τη συγκρότηση μιας κίνησης που να ανταποκρίνεται στις σημερινές απαιτήσεις του θεωρητικού μετώπου της ταξικής πάλης* – αυτός ήταν ολόκληρος ο τίτλος της σχετικής μπροσούρας. Επικράτησε το «Προτάσεις». Έτσι έγιναν γνωστές και καταγράφηκαν στην «ιστορία» της, μετά τη Χούντα, αριστεράς. Ιδιαίτερα αυτής που ήταν έξω από την «επίσημη», κατεστημένη αριστερά.

Την εποχή εκείνη υπήρχε ακόμα αισιοδοξία στην αριστερά. Πολύ λίγα χρόνια πριν είχε ηττηθεί η μεγαλύτερη – μέχρι τότε – πολεμική μηχανή, αυτή του αμερικάνικου ιμπεριαλισμού, στο Βιετνάμ. Ακόμα ακουγόταν ο απόηχος μιας σειράς επαναστάσεων κι εξεγέρσεων που αποκάλυπταν την αδυναμία τόσο του καπιταλισμού / ιμπεριαλισμού όσο και της παραδοσιακής αριστεράς – της προσοβιετικής. Η κριτική στον καπιταλισμό είχε προχωρήσει σε βάθος, όπως και η κριτική στον σοσιαλισμό του σοβιετικού μπλοκ. Στην ημερήσια διάταξη ήταν οι συζητήσεις

* ΣΗΜΕΙΩΣΗ ΤΕΤΡΑΔΙΩΝ

Ο Λευτέρης Ριζάς, ιδρυτικό μέλος των «Τετραδίων», είναι συνεκδότης της ελληνικής έκδοσης του «Monthly Review».

για τη θεωρία «Κέντρου-Περιφέρειας», την «άνιση ανάπτυξη», τον ελληνικό κοινωνικό σχηματισμό και σε παγκόσμιο επίπεδο η απαίτηση για ένα νέο διεθνή καταμερισμό εργασίας, για μια νέα διεθνή τάξη, που την προωθούσαν μια σειρά χώρες του Τρίτου Κόσμου, με επικεφαλής της πετρελαιοπαραγωγές, κινήματα ενάντια στο νέο-αποικισμό και νέο-ιμπεριαλισμό.

Οι δυνάμεις του σοσιαλισμού και της επανάστασης φαινόταν τότε ότι είχαν το πάνω χέρι. Ο αέρας του ριζοσπαστισμού φυσούσε δυνατά πάνω από την Ευρώπη και τις χώρες του Τρίτου Κόσμου. Κάτι καινούργιο φαινόταν πως γεννιόταν τότε, βάζοντας νέα καθήκοντα για την αριστερά – εκείνο το κομμάτι της ιδιαίτερα που ασκούσε κριτική τόσο στον καπιταλισμό/ ιμπεριαλισμό όσο και στον «υπαρκτό σοσιαλισμό». Ακόμα πιο συγκεκριμένα σε εκείνο το κομμάτι που θεωρούσε άμεση προτεραιότητα την επεξεργασία της συγκεκριμένης επαναστατικής θεωρίας που είχε ανάγκη ο τόπος μας και που πάνω σε αυτήν η αριστερά θα μπορούσε να ενωθεί και να προχωρήσει με επιτυχία.

Σήμερα, 25 χρόνια μετά, αυτό το τοπίο έχει αλλάξει. Στα αφτιά μας ακούμε ακόμα το γδούπο από την κατάρρευση του «υπαρκτού σοσιαλισμού», ενώ δεν έχει κατακαθίσει ακόμα ο κουρνιαχτός της. Μας το θυμίζουν καθημερινά οι χιλιάδες οικονομικοί μετανάστες από τις χώρες αυτές που φτάνουν στη χώρα μας, ζουν και εργάζονται εδώ. Το κίνημα των Αδελφεύτων δεν μπορούμε να ισχυριστούμε πως υπάρχει πια. Το ίδιο και τα κινήματα του Τρίτου Κόσμου έχουν χάσει τη δύναμή τους. Έχουν περιοριστεί εξαιρετικά. Οι χώρες του σοσιαλιστικού στρατοπέδου που επίσημα δεν έχουν αλλάξει ονόματα και καθεστώς, βαδίζουν στο δρόμο του καπιταλισμού. Στην Ευρώπη τα σοσιαλιστικά / σοσιαλδημοκρατικά κόμματα μετά από μια «αναγέννησή» τους – ιδίως στο Νότο της, Ελλάδα, Ισπανία, Πορτογαλία και Γαλλία – και μια προσπάθεια επέκτασης βασικά κείνσιανής έμπνευσης κοινωνικών μοντέλων, συμβιβάστηκαν πολύ γρήγορα ακολουθώντας νεοφιλελεύθερες συνταγές και υποτάχθηκαν στα κελεύσματα του αμερικάνικου ιμπεριαλισμού.

Υποστήριξα πρόσφατα [βλ. Monthly Review τ. 3/2005, Σταύρος Ελευθερίου «Η κρίση της Αριστεράς» και σε ομιλία μου στο «Κέντρο Σοσιαλιστικών Μελετών», 9/5/2005 με τίτλο *Ιδέες και προτάσεις των σοσιαλιστών στον 21ο αιώνα*], ότι όλες οι εκφάνσεις του σοσιαλιστικού κινήματος : η σοσιαλιστική/ σοσιαλδημοκρατική και η κομμουνιστική δεν πέτυχαν τον κοινό, από την γέννησή τους και βασικό στόχο και σκοπό τους: την αντικατάσταση του καπιταλισμού από μια σοσιαλιστική κοινωνία. Όχι μόνο δεν τον πέτυχαν αλλά στη διαδρομή του το σοσιαλιστικό

κίνημα διασπάστηκε και συνεχίζει να διασπάται μέχρι τώρα, άπειρες φορές. Στην πραγματικότητα από τα πρώτα του βήματα — από την ώρα ακόμα που μπουσούλησε — δεν ήταν ποτέ ενωμένο, ενιαίο και μονολιθικό. Έχει υποστεί διασπάσεις επί διασπάσεων με καταστροφικά αποτελέσματα για την πορεία του. Η κυριότερη και μεγαλύτερη είναι αυτή που συνέβη στις αρχές του προηγούμενου αιώνα, μεταξύ κομμουνιστών και σοσιαλιστών/σοσιαλδημοκρατών.

Νέος ακόμα ο Μαρξ — 25αρης — έγραφε: «Νομίζω πως υπάρχουν εμπόδια σοβαρότερα από τα εξωτερικά: οι εσωτερικές δυσκολίες του κινήματος. Γιατί, αν και κανένας δεν αμφιβάλλει για το «από πού ερχόμαστε», βασιλεύει αντίθετα μεγάλη σύγχυση για το «πού πάμε». Εκτός από μια γενική αναρχία που μαίνεται στους κύκλους των κοινωνικών μεταρρυθμιστών μας, ο καθένας μας χωριστά θα υποχρεωθεί σε λίγο να ομολογήσει ότι δεν έχει καμία συγκεκριμένη ιδέα για το πώς πρέπει να είναι το αύριο. Στο μεταξύ, εδώ ακριβώς βρίσκεται η αξία του καινούργιου προσανατολισμού: δεν προγραμματίζουμε τον αυριανό κόσμο με τη δογματική σκέψη, αλλά αντίθετα αναζητάμε το νέο κόσμο στο ακροτελεύτιο ακριβώς σημείο της κριτικής του παλαιού» [Ο Μαρξ στον Άρνολντ Ρούγκε, Σεπτέμβρης 1843 — Βλ. Μαρξ-Ένγκελς Αλληλογραφία Α' τόμος, 1837-1848, εκδ. Ολκός, Αθήνα 1975, σελ.44].

Μια σοβαρή αναζήτηση των λόγων της μέχρι τώρα αποτυχίας όλων των εκφάνσεων της αριστεράς για την σοσιαλιστική αναδόμηση της κοινωνίας δεν μπορεί να παρακάμψει ούτε τα εξωτερικά εμπόδια ούτε τις εσωτερικές δυσκολίες του κινήματος, ούτε επίσης να πάψει να αναζητεί το νέο κόσμο στο ακροτελεύτιο ακριβώς σημείο της κριτικής του παλιού κόσμου και των προσπαθειών του κινήματος για την υπέρβασή του. Δηλαδή μια αυτοκριτική του. Μια κριτική των προσπαθειών του, ειρηνικών ή επαναστατικών για την αλλαγή του κόσμου.

Ας διερωτηθούμε ποιες και πόσες από τις προτάσεις των σοσιαλιστών υλοποιήθηκαν, πραγματώθηκαν στην διάρκεια του 20ού αιώνα; Πόσες και ποιες δεν έγινε δυνατό να υλοποιηθούν; Να γίνουν πράξη; Και γιατί; Η απάντηση δεν είναι καθόλου κολακευτική για το σοσιαλιστικό κίνημα — την αριστερά γενικότερα. Κι αυτό αφορά όλες τις τάσεις και ρεύματά του

Μπορεί να διέφεραν οι δρόμοι τους: ειρηνικός, μεταρρυθμιστικός, δημοκρατικός/ κοινοβουλευτικός ο ένας. Επαναστατικός ο άλλος. Κι αυτό να έφερε αυτά τα δύο ρεύματα σε σφοδρή αντιπαράθεση. Είναι λάθος, όμως, να λέμε έτσι γενικά ότι όλες οι εκφάνσεις του σοσιαλιστικού κινήματος απέτυχαν. Πρέπει να πούμε ότι το σοσιαλιστικό/ σοσιαλδημοκρατικό ρεύμα από ένα σημείο και μετά δεν επεδίωξε την κοινωνική αλλαγή. Ότι

υπήρξε εμπόδιο σε αυτήν. Ότι λειτούργησε αντεπαναστατικά — ακριβώς όπως τα έγραψε η Λούξεμπουργκ και ο Λένιν. Μπορεί και πρέπει να τονίσουμε ότι το επαναστατικό ρεύμα, το κομμουνιστικό, δεν φοβήθηκε, δεν συμβιβάστηκε, δεν δέλιασε ποτέ. Ότι πάλεψε για την κοινωνική αλλαγή με ειλικρίνεια. Δεν τα κατάφερε τελικά. Οι λόγοι είναι διαφορετικοί από αυτούς του σοσιαλιστικού/ σοσιαλδημοκρατικού κινήματος και ταυτόχρονα κοινοί. Γιατί δύσκολα μπορούμε να αγνοήσουμε ότι και οι δύο δρόμοι συναντιόνταν σε, τουλάχιστον, τρία κομβικά σημεία:

Το πρώτο ήταν το κράτος. Η κατάληψη του κράτους — ως κέντρου της πολιτικής εξουσίας — ειρηνικά, κοινοβουλευτικά δημοκρατικά ή όχι (δηλαδή βίαια, επαναστατικά) υπήρξε κοινός τόπος. Ο σοσιαλιστικός μετασχηματισμός της κοινωνίας συνδέθηκε άρρηκτα με το κράτος. Η κατάληψη του κράτους θα άνοιγε το δρόμο — και θα αποτελούσε την εγγύηση — για τον σοσιαλιστικό μετασχηματισμό της κοινωνίας.

Το δεύτερο ήταν η στάση τους απέναντι στις «μάζες» και μάλιστα τις εργατικές μάζες. Το πρώτο ρεύμα, το ρεφορμιστικό / ρεβιζιονιστικό (κατά τον Λένιν) ζητούσε την στήριξη, την ψήφο, των εργατών (των συνδικάτων τους κ.λπ.) και άλλων στρωμάτων του πληθυσμού (όταν αποφάσισαν να γίνουν λαϊκά, πολυσυλλεκτικά τα σοσιαλιστικά/ σοσιαλδημοκρατικά κόμματα) προκειμένου να κατακτήσει την κοινοβουλευτική πλειοψηφία και να αναλάβει τη διακυβέρνηση της χώρας — να κατακτήσει το κράτος και έτσι να επιβάλει σταδιακά το σοσιαλιστικό μετασχηματισμό της κοινωνίας. Συνδικάτα και άλλες οργανώσεις είχαν ρόλο υποστήριξης αυτής της πορείας. Δεν καλούνταν, ούτε διαπαιδαγωγούνταν, να πάρουν ενεργητικό ρόλο στην κοινωνική αλλαγή. Αρκούσε γι' αυτό η κοινοβουλευτική ομάδα και η οργάνωση / γραφειοκρατία του κόμματος. Αυτοί αποτελούσαν την ηγεσία — την «πρωτοπορία» — του κόμματος και της τάξης. Τα σοσιαλιστικά κόμματα — πολύ πριν τη διάσπαση της αριστερής πτέρυγάς τους — είχαν ήδη αρχίσει να εκφυλίζονται σε γραφειοκρατικούς μηχανισμούς. Η επιτυχία των σοσιαλιστικών κομμάτων, η εξάπλωση τους — παρά τις αρχικές διώξεις τους —, η είσοδός τους στο κοινοβούλιο, ο προσανατολισμός τους στην «ειρηνική δουλειά» και την κοινοβουλευτική δραστηριότητα, δημιούργησε μια μεγάλη γραφειοκρατία, τον κομματικό μηχανισμό, που με τη σειρά του στήριζε και στηρίχτηκε στο γενικότερο κοινοβουλευτικό προσανατολισμό της δράσης τους. Έχει αναλύσει πολύ ικανοποιητικά το φαινόμενο ο Ρόμπερτ Μίχελς στο *Κοινωνιολογία των πολιτικών κομμάτων στη σύγχρονη δημοκρατία* — πρώτη έκδοση 1910, ελληνική εκδ., Γνώση 1997.

Τα κομμουνιστικά κόμματα — γενικά τα «επαναστατικά», οργανώ-

θηκαν διαφορετικά: πάνω στις αρχές του «Κόμματος Νέου Τύπου»: στη βάση του «δημοκρατικού συγκεντρωτισμού», δημιούργησαν μια σφιχτή και μαχητική οργάνωση της πρωτοπορίας της τάξης, που, όμως, οργάνωσε τις εργατικές, εργαζόμενες κι αγροτικές μάζες, τις κινητοποίησε και καθοδήγησε έτσι που ανέτρεψαν μια σειρά καθεστώτα αστικά, αστικοσιφιλικάδικα, υποτελή και διεφθαρμένα — κυρίως, αν όχι αποκλειστικά εκτός Ευρώπης. Μετά την επαναστατική κατάληψη της εξουσίας από την κομματική πρωτοπορία, οι μάζες και οι οργανώσεις τους σταδιακά μπήκαν στο περιθώριο και καταδικάστηκαν να παίζουν ρόλο ιμάντα μεταβίβασης των αποφάσεων της ηγεσίας. Αυτή η εξέλιξη επιβλήθηκε και στα άλλα κομμουνιστικά κόμματα της Δυτικής Ευρώπης, από την Κομμουνιστική Διεθνή και το κόμμα-οδηγό, φάρο και πατέρα, το ΚΚΣΕ.

Αυτό σημαίνει ότι και τα ρεφορμιστικά και τα επαναστατικά κόμματα ουσιαστικά και πέρα από τις διαφορές τους στο δρόμο/τρόπο κατάληψης της εξουσίας, συμφωνούσαν όχι μόνο στον πρωταρχικό ρόλο του κράτους στην κοινωνική αλλαγή αλλά και στη σχέση ηγεσίας του κόμματος και της μάζας των οπαδών, στηριγμάτων τους για την κατάληψη της εξουσίας. Έτρεφαν την ίδια δυσπιστία απέναντι στους εργαζόμενους — το λαό — ως προς την δυνατότητά τους, και τον ρόλο τους να αλλάξουν οι ίδιοι την καπιταλιστική κοινωνία. Και για τα δύο αντίθετα ρεύματα αυτό που έγραφε ο Μαρξ, ότι «Η απελευθέρωση της εργατικής τάξης είναι έργο της ίδιας της εργατικής τάξης», ότι δηλαδή κανένας άλλος, εκτός από την ίδια, δεν μπορεί να την απελευθερώσει, το έριξαν στα σκουπίδια, τυλιγμένο σε διαφορετικές σημαίες: ρεφορμιστική, κοινοβουλευτική, δημοκρατική το ένα ρεύμα, «επαναστατική», αυτή της «δικτατορίας του προλεταριάτου», το άλλο.

Ο δημοκρατικός δρόμος για το σοσιαλισμό — ο «Δημοκρατικός Σοσιαλισμός», όπως τον ονόμασαν οι ρεφορμιστές — στηριζόταν σε μια μη δημοκρατική οργάνωση του ίδιου του κόμματος. Η δικτατορία του προλεταριάτου, από την άλλη, εκφυλίστηκε σε μια δικτατορία πάνω στο προλεταριάτο — η υπέρβαση της «αστικής δημοκρατίας» επιχειρήθηκε με την κατάργηση της Δημοκρατίας, κι όχι του «αστικού» περιορισμού της.

Το τρίτο κομβικό σημείο συνάντησής τους υπήρξε η μη αμφισβήτηση της οργάνωσης της εργασιακής — παραγωγικής διαδικασίας. Ο Μαρξ έχει εξηγήσει πολύ καλά πώς ο καπιταλιστικός τρόπος παραγωγής πέρασε από την τυπική υπαγωγή της εργασίας στο κεφάλαιο στην πραγματική υπαγωγή της εργασίας στο κεφάλαιο (στον ειδικά καπιταλιστικό τρόπο παραγωγής) [Βλ. Αποτελέσματα της άμεσης διαδικασίας παρα-

γωγής, VI ανέκδοτο κεφάλαιο, Εκδόσεις Α/ συνέχεια, σελ 100 κ. επ.]. Ούτε οι σοσιαλιστές / σοσιαλδημοκράτες ούτε στη συνέχεια οι μπολσεβίκοι και γενικότερα τα κόμματα που κυβέρνησαν στις χώρες του υπαρκτού σοσιαλισμού, προσπάθησαν να περάσουν από την τυπική υπαγωγή της εργασίας στο σοσιαλισμό στην πραγματική υπαγωγή της στο σοσιαλιστικό τρόπο παραγωγής. Δεν εκτιμήθηκε καθόλου, θα έλεγα, ότι δεν πέρασε ούτε από το μυαλό τους, πως έπρεπε να αλλάξουν τα πράγματα ακριβώς εκεί: στην οργάνωση της εργασίας, στην τεχνολογία, την τεχνική κ.λπ. Ούτε στο επίπεδο της επιχείρησης ούτε βεβαίως στο επίπεδο της μακρο-οικονομίας, του εθνικού σχεδιασμού. Οι προτεραιότητες στην παραγωγή παρέμεναν οι ίδιες με αυτές του καπιταλισμού. Κι αυτό γιατί θεωρήθηκαν κοινωνικά ουδέτερα και η οργάνωση της εργασιακής διαδικασίας και το μοντέλο οικονομικής ανάπτυξης.

Η δυτική σοσιαλδημοκρατία, όπου κυβέρνησε, ακολούθησε ευλαδικά το αστικό – καπιταλιστικό μοντέλο ανάπτυξης. Στη σοσιαλιστική θεωρία – και στη σοβιετική εκδοχή της, κυριαρχούσε η άποψη ότι ο σοσιαλισμός θα ήταν το αποτέλεσμα της ανάπτυξης των παραγωγικών δυνάμεων και της παραγωγής του πλούτου. Η ανάπτυξη των παραγωγικών δυνάμεων θα οδηγούσε νομοτελειακά στην αλλαγή των κοινωνικών, παραγωγικών σχέσεων. Η προτεραιότητα ανήκε στις παραγωγικές δυνάμεις. Δεν ήταν η αλλαγή των κοινωνικών σχέσεων, η συνέχιση δηλαδή της ταξικής πάλης: ιδεολογικής, πολιτικής, παραγωγικής, που θα αποφάσιζε για την τελική έκβαση της μετάβασης στη σοσιαλιστική κοινωνία. Αυτή η άποψη, αυτή η ερμηνεία του μαρξισμού, δεν ήταν ξένη προς σχετικές διατυπώσεις του ίδιου του Μαρξ. Είναι φορές που η κριτική του στον καπιταλισμό, σε αυτό το σημείο, δεν είναι ξεκάθαρη. Επιτρέπει διαφορετικές ερμηνείες δημιουργώντας έτσι κάποια σύγχυση. Που στην πράξη οι επιπτώσεις της στάθηκαν μοιραίες για το σοσιαλισμό. Βέβαια υπάρχουν χωρία στο έργο του που μπορούν να ερμηνευτούν διαφορετικά, έτσι που να ανοίξουν άλλες προοπτικές στην πράξη. Είναι ευθύνη των αγωνιστών του σοσιαλισμού να σκέφτονται με προσοχή το έργο του Μαρξ – αλλά και των άλλων σοσιαλιστών στοχαστών και να μη διαβάσουν, κατανοούν κι ερμηνεύουν το έργο του με στενή, σχεδόν θρησκευτική ευλάβεια.

Για τη συμμετοχή, το ρόλο, των ίδιων των εργατών, στο σχεδιασμό, την οργάνωση και τη διοίκηση της παραγωγής να μη γίνεται λόγος. Στη Δύση ούτε καν συζητήθηκε κάτι τέτοιο σοβαρά. Η συνδιοίκηση, η συμμετοχή των εργατών στον έλεγχο των επιχειρήσεων – η περιλάλητη Mitbestimmung, στην Δυτική Γερμανία, υπήρξε ουσιαστικά μια απάτη.

Δεν αμφισβήτησε ούτε κατά διάνοιαν το περιβόητο διευθυντικό δικαίωμα, που παρέμεινε προνόμιο της ιδιοκτησίας και των οργάνων της. Στις σοσιαλιστικές χώρες το σχεδιασμό, την οργάνωση της παραγωγής κ.λπ. ανέλαβε το κόμμα και οι τεχνοκράτες του. Ούτε εδώ αμφισβητήθηκε ή έγινε προσπάθεια μετασχηματισμού της καπιταλιστικής οργάνωσης της εργασιακής διαδικασίας. Αντίθετα, με μεγάλη ευκολία βαπτίστηκε και σοσιαλιστική: π.χ. ο καπιταλιστικότατος ταιλορισμός ως σταχανοβισμός έγινε πρότυπο εργασιακής διαδικασίας και εργασιακού ήθους. Αποτέλεσμα οι εργαζόμενοι να αντιμετωπίζουν εχθρικά — όπως και στον καπιταλισμό — την εργασία και να χρειάζεται η παροχή υλικών κινήτρων για να τους παρακινήσουν να δουλεύουν καλύτερα.

Προτεραιότητα δόθηκε λοιπόν στην επιστημονικο-τεχνική επανάσταση, την ΕΤΕ, όπως την ονόμαζαν τα σοβιετικά εγχειρίδια και την ανέφεραν στις εισηγήσεις τους οι ηγέτες της ΕΣΣΔ. Δεν ήταν τυχαίες αυτές οι προτεραιότητες. Εξυπηρετούσαν και δικαίωναν τα συμφέροντα μιας νέας τάξης που διαμορφωνόταν στις σοσιαλιστικές χώρες. Το συνολικό μοντέλο οικονομικής ανάπτυξης, οργάνωσης της εργασίας, του ίδιου το ΚΚΣΕ — και των άλλων Κ.Κ. του σοβιετικού μπλοκ, δεν προωθούσε τη δημιουργία μιας άλλης κοινωνίας — με κατεύθυνση σοσιαλιστική / κομμουνιστική (αταξική). Το ίδιο συνέβαινε και με τις άλλες πλευρές της οργάνωσής της, την εξωτερική πολιτική της κ.λπ.

Ουσιαστικά, λοιπόν, το σύνολο των αξιών του καπιταλισμού έγινε σεβαστό — δεν αμφισβητήθηκε ούτε στη Δύση ούτε στην Ανατολή — πλην της προσπάθειας που έγινε στην Κίνα την εποχή της Πολιτιστικής Επανάστασης, που ακριβώς επειδή άνοιγε το δρόμο για την ριζική αμφισβήτηση του καπιταλιστικού δρόμου ανάπτυξης και μοντέλου κοινωνίας, έχει τόσο πολύ συκοφαντηθεί. Η προσπάθεια αυτή έμεινε στη μέση, ήταν πολύ αδύνατη, πειραματική, σε μια χώρα με τεράστιο πληθυσμό, καθυστερημένη πάρα πολύ κ.λπ., ώστε να έχει κάποια θετικά και σταθερά αποτελέσματα. Αποτελεί, όμως, μια από τις πιο σοβαρές παρακαταθήκες για οποιαδήποτε νέα, σοβαρή προσπάθεια βαθιών, ριζικών, κοινωνικών αλλαγών.

Στις περιπτώσεις της σοσιαλδημοκρατίας και των κομμουνιστικών κομμάτων εξουσίας, η μη αμφισβήτηση της παραδοσιακής, αστικής, καπιταλιστικής εργασιακής διαδικασίας, της τεχνολογίας της κ.λπ., θεωρήθηκαν κοινωνικά, ταξικά, ουδέτερες. Έτσι, δεν έγινε καμιά προσπάθεια δημιουργίας ενός σοσιαλιστικού τρόπου παραγωγής. Εντάχθηκαν δηλαδή στον καπιταλιστικό τρόπο οργάνωσης της εργασίας — είχαν τεράστιες ιδεολογικό-πολιτικές συνέπειες για την εργατική τάξη και την

πορεία του σοσιαλισμού (διαιώνιση της αλλοτρίωσης, υποταγή των εργαζομένων στην ιεραρχία κ.λπ., άρα αποπολιτικοποίηση τους κ.λπ.), γι' αυτό απέτυχε κάθε προσπάθεια σοσιαλισμού.

Υπήρξε κι ένα άλλο σημείο ουσιαστικής σύγκλισης σοσιαλιστών / σοσιαλδημοκρατών - όταν βρέθηκαν στην εξουσία — με την διακυβέρνηση του ΚΚΣΕ και των δορυφόρων του αργότερα: Προτεραιότητα δόθηκε στην εξυπηρέτηση των δικών τους κρατικών συμφερόντων. Σε βάρος των λαών, των εθνών και της ανεξαρτησίας τους. Στη Δύση οι σοσιαλιστικές κυβερνήσεις δεν συμπεριφέρθηκαν αντι-ιμπεριαλιστικά και αντι-αποικιακά μέχρι τώρα: Η στάση του Αγγλικού Εργατικού Κόμματος απέναντι στο Ιρλανδικό, τα άλλα αντι-αποικιακά κινήματα κι αγώνες, όπως και των Γάλλων (Αλγερία, Βιετνάμ κ.λπ.) είναι γνωστά. Εμείς, οι Έλληνες το ξέρουμε πάρα πολύ καλά. Από τον αγώνα της Κύπρου μέχρι τελευταία τις πιέσεις για την αποδοχή του σχεδίου Ανάν.

Η ΕΣΣΔ δεν κινήθηκε κι αυτή ανυστερόβουλα υπέρ των εθνικοαπελευθερωτικών κινήματων. Κι όταν τα ενίσχυσε, αυτό έγινε για να τα εντάξει στη δική της μεγαλωρωσική πολιτική. Να μην ξεχνάμε ότι ο τότε υπουργός Εξωτερικών της ΕΣΣΔ, Αντρέι Γκρομύκο σε ταξίδι του στην Τουρκία υιοθέτησε τις θέσεις της για το Κυπριακό: μίλησε για δύο κοινότητες και ομοσπονδιοποίηση του νησιού, φέροντας σε πάρα πολύ δύσκολη θέση την ηγεσία της ΕΔΑ, τότε, προκαλώντας και ρήγματα στην οργάνωση της νεολαίας της.

Αυτές οι τρεις — τέσσερις (το λιγότερο) συγκλίσεις σοσιαλιστών / κομμουνιστών στην εξουσία και με τον καπιταλισμό, σημαίνουν ότι το σοσιαλιστικό κίνημα μέχρι τώρα κινήθηκε στο εσωτερικό του κυρίαρχου μοντέλου — σε όλη την έκταση — και γι' αυτό είναι και πρέπει να είναι σε κρίση. Δεν θα μπορούσε ένα κακέκτυπο του καπιταλιστικού παραγωγικού-κοινωνικού μοντέλου να έχει καλύτερη τύχη από το πρωτότυπο. Χειρότερη ναι. Στο μέτρο που η σοσιαλδημοκρατία ταυτίστηκε κι αυτή με το καπιταλιστικό μοντέλο, μοιραία κι αυτή οδηγήθηκε σε κρίση και αναξιοπιστία.

Είναι γνωστό ότι η κυβερνητική σοσιαλδημοκρατία δεν κατόρθωσε — πέρα από το κράτος πρόνοιας και μια άλλη σειρά άλλες κατακτήσεις των εργαζομένων — να προσφέρει κάτι περισσότερο. Τα τελευταία χρόνια μάλιστα η ίδια έχει πρωτοστατήσει σε μέτρα κατά των εργαζομένων και των συνδικάτων, σύμφωνα με τις αρχές και πρακτικές του νεοφιλελευθερισμού. Το περασμένο καλοκαίρι, άλλωστε, δημοσιεύτηκε έκθεση που έδειχνε ότι επί κυβερνήσεων Μπλαιρ αυξήθηκε η κοινωνική πόλωση στη χώρα. (Βλ. «Καπιταλισμός τύπου Μπλαιρ», Ελευθεροτυπία 3/8/2004).

Το ίδιο συμβαίνει και στις άλλες χώρες που έχουν σοσιαλιστικές κυβερνήσεις. Ο Σρέντερ προώθησε μια σειρά μέτρων που ουσιαστικά εντάσσονται στις νεοφιλελεύθερες συνταγές απορρύθμισης της εργασίας και αφαίρεσης εργατικών κατακτήσεων.

Ολόκληρο (;) το σοσιαλιστικό / σοσιαλδημοκρατικό μέτωπο, τα τελευταία τουλάχιστον χρόνια, έχει εγκαταλείψει κάθε ιδέα «σοσιαλισμού» ή «αλλαγής» και όμορφα, σεμνά και ταπεινά έχει αναλάβει τον «εκσυγχρονισμό» του καπιταλισμού. Όστε να γίνει πιο αποδοτικός, παραγωγικός και ανταγωνιστικός. Να προχωρήσει πιο πλατιά και πιο βαθιά την παγκοσμιοποίησή του. Να τα αγκαλιάσει και καταπιεί όλα. Να τα κάνει ένα χυλό που θα εξασφαλίζει υψηλούς ρυθμούς ανάπτυξης και υψηλότερα κέρδη στους ιδιοκτήτες των μέσων παραγωγής, διακίνησης εμπορευμάτων, κεφαλαίων, θεάματος, πληροφόρησης, εκπαίδευσης, κατάρτισης, παροχής κάθε λογής υπηρεσιών κ.λπ. Θεωρεί δηλαδή ότι οι παραδοσιακές συντηρητικές κοινωνικο-πολιτικές δυνάμεις δεν είναι τόσο ικανές να προωθήσουν γρήγορα και αποτελεσματικά τον εκσυγχρονισμό του καπιταλιστικού παραγωγικού συστήματος, έτσι ώστε να βελτιωθεί και το βιοτικό επίπεδο των εργαζομένων. Άμα μεγαλώσει η πίτα του εθνικού ή παγκόσμιου προϊόντος — όσο και άνισα να μοιραστεί — πάλι κάτι θα «τσιμπήσουν» οι εργαζόμενοι. Αυτή η αντίληψη / πρακτική παραπέμπει στο «Παρετιανό άριστο»: Όταν ένας βελτιώνει την θέση του, π.χ. το κεφάλαιο, χωρίς να βλάπτει, το αντίθετο μάλιστα, τον άλλο, τότε η κοινωνία πηγαίνει καλά. Αυτή είναι η πεμπτουσία του όλου «εκσυγχρονιστικού» εγχειρήματος που σημαιοφόρος και φορέας υλοποίησής του αναδεικνύεται η διεθνής σοσιαλδημοκρατία — τα αποτελέσματα είναι διεθνώς γνωστά. Αυτή η γραμμή δεν μπορεί να βγάλει την αριστερά από την κρίση. Θα την βυθίζει ολοένα και περισσότερο σε αυτήν. Γιατί θα την ταυτίζει με τις αξεπέραστες αντιφάσεις του καπιταλισμού. Δεν μπορεί να την οδηγήσει «πέρα από τον γερασμένο καπιταλισμό», του οποίου άλλωστε αρνείται να αναλύσει, καταλάβει και αναδείξει τις αξεπέραστες αντιφάσεις και αντιθέσεις του, βοηθώντας τις βυθισμένες σε απόγνωση μάζες να οργανώσουν την αντίσταση, αντεπίθεση και νίκη τους ενάντια του.

Και στην ούγια της σοσιαλδημοκρατίας γράφει «ΝΑΙ στο σχέδιο Ευρωσυντάγματος» που βάζει ταφόπλακα σε κάθε προσπάθεια σοσιαλισμού στην Ευρώπη — ή σε κάποια χώρα της Ευρώπης — μια και το άρθρο I-3, δεσμεύει την Ευρωπαϊκή Ένωση να προωθήσει την ανταγωνιστική οικονομία της αγοράς κ.λπ. δηλαδή να υπηρετήσει την απρόσκοπτη εξάπλωση του καπιταλισμού και των πολυεθνικών εταιρειών. Όλα

αυτά υπό την υψηλή εποπτεία των ΗΠΑ, που έχουν γίνει ο παρατηρητής, θεματοφύλακας και στρατιωτικός υπερασπιστής των συμφερόντων του παγκόσμιου κεφαλαίου – των δικών της πρώτα από όλα, κυματοθραύστης και τιμωρός κάθε προσπάθειας σοσιαλισμού, ανεξαρτησίας, ελευθερίας κ.λπ. κρατών, εθνών και λαών. Όμως, είμαστε μάρτυρες της σχεδόν ομόθυμης υποστήριξης του σχεδίου Ευρωσυντάγματος από τα μεγαλύτερα σοσιαλιστικά / σοσιαλδημοκρατικά κόμματα. Δηλαδή, της πλήρους συνθηκολόγησής τους με το παγκόσμιο καπιταλιστικό / ιμπεριαλιστικό μπλοκ. Με ό,τι αυτό σημαίνει και θα συνεπιφέρει για το σοσιαλιστικό κίνημα και τους εργαζομένους. Ακόμα και μετά το ΟΧΙ των Γάλλων, το σοσιαλιστικό κόμμα δεν μπήκε στον κόπο να σκεφτεί πάνω σ' αυτό σοβαρά. Αντίθετα, επειδή δεν μπορούσε να διαγράψει όσους εργάτες, ανέργους, φτωχούς, αγρότες ψήφισαν ΟΧΙ, διέγραψε τον Λ. Φαμπιούς επειδή τάχθηκε ανοιχτά κατά του σχεδίου Ευρωσυντάγματος. Ίδια σύγχυση χαρακτηρίζει όλα τα σοσιαλιστικά/ σοσιαλδημοκρατικά κόμματα ακόμα και μετά τα αποτελέσματα του δημοψηφίσματος στη Γαλλία και Ολλανδία. Αιφνιδιάστηκαν και αρνούνται ουσιαστικά να αποδεχτούν την αντίσταση των λαών στα σχέδια των κυρίαρχων ελίτ της Ευρώπης – αυτών των υποτελών στο αμερικάνικο imperium. Αντίθετα προσπαθούν να παρουσιάσουν αυτό το βροντερό ΟΧΙ ως δώρο στον Μπους !

Είναι το λιγότερο αντιεπιστημονικά, για να μην πούμε κατευθυνόμενα, τα συμπεράσματα που διαβάζουμε κορυφαίων σοσιαλιστών διανοουμένων – θα έλεγα ότι ουσιαστικά δικαιώνουν τον καπιταλισμό – που λένε πως «ο σοσιαλισμός και ο κομμουνισμός έχουν πια εκπνεύσει – εξακολουθούν όμως να μας στοιχειώνουν» ή ότι «..ο σοσιαλισμός έχει πια πεθάνει, (κι) αυτό οφείλεται ακριβώς στη διάψευση τούτων των ισχυρισμών» (δηλαδή ότι θα δημιουργήσει μια κοινωνία που θα παρήγαγε περισσότερο πλούτο από τον καπιταλισμό), ή ότι «η σοσιαλδημοκρατία ήταν ανέκαθεν συνδεδεμένη με το σοσιαλισμό. Ποιος θα πρέπει να είναι ο προσανατολισμός της σε έναν κόσμο χωρίς εναλλακτικές λύσεις απέναντι στον καπιταλισμό;» (Αντονι Γκίντενς, *Ο Τρίτος Δρόμος* εκδ. Πόλις, Αθήνα 1998, σελ. 14,17, 42). Δεν μας εξηγεί, όμως, γιατί δεν υπάρχουν εναλλακτικές λύσεις απέναντι στον καπιταλισμό. Προφανώς, γιατί θεωρεί ότι αυτές που προτάθηκαν, ήταν σοσιαλιστικές. Κι ως τέτοιες απέτυχαν. Και λέγοντας αυτά συμφωνούν με τις «περί τέλους της ιστορίας» απόψεις του Φράνσις Φουκουιάμα. Γράφει στο σχετικό βιβλίο του:

«Τα τελευταία χρόνια έχει αναδυθεί σε παγκόσμια κλίμακα μια σημαντική καθολική ομολογία περί της ορθότητας της φιλελεύθερης δημο-

κρατίας ως συστήματος διακυβέρνησης, καθώς αυτή υπέταξε τις αντίπαλες ιδεολογίες, όπως είναι η κληρονομική μοναρχία, ο φασισμός και, πιο πρόσφατα, ο κομμουνισμός». Καμαρώνει γιατί υποστήριζε «Ότι η φιλελεύθερη δημοκρατία μπορεί να αποτελεί το «ακροτελεύτιο σημείο της ιδεολογικής εξέλιξης της ανθρωπότητας» και την «τελική μορφή της ανθρωπίνης διακυβέρνησης», έτσι ώστε να συνιστά το «τέλος της Ιστορίας»...»

Μιλώντας για «το τέλος της Ιστορίας», ο Φουκουγιάμα, δεν εννοεί ότι «ο φυσικός κύκλος της γέννησης, της ζωής και του θανάτου θα έκλεινε», αλλά, όπως ο Χέγκελ και ο Μαρξ εννοούσαν «..δεν θα υπήρχε παραπέρα πορεία στην εξέλιξη των βασικών αρχών και θεσμών, επειδή όλες οι μεγάλες εκκρεμότητες θα είχαν τακτοποιηθεί». Δεν έχει σημασία αν ο Μαρξ δεν μίλησε για το τέλος της Ιστορίας – αλλά για το τέλος της προϊστορίας. Σημασία έχει ότι το δικό του «τέλος της Ιστορίας» το τοποθετούσε στο βασίλειο της Ελευθερίας.

Ο Φουκουγιάμα δεν είναι ανόητος ώστε να πιστεύει ότι τέλος της Ιστορίας σημαίνει ένα τέλειο Νιρβάνα, εξάλειψη όλων των προβλημάτων. Απλά διακηρύσσει ότι δεν υπάρχει τίποτα έξω από την φιλελεύθερη δημοκρατία και το οικονομικό-πολιτικό σύστημά της. Δεν υπάρχει εναλλακτική λύση απέναντι στον καπιταλισμό. Γιατί αν υπήρχε τότε η Ιστορία δεν θα τελείωνε. Θα συνεχιζόταν. Ο υπερσυντηρητικός σύμβουλος του Μπους και ο γκουρού του Τόνυ Μπлайρ, συμφωνούν στο ότι δεν υπάρχει εναλλακτική λύση στον καπιταλισμό. Αν πιστεύουμε κάτι τέτοιο, δεν έχουμε κανένα λόγο να μιλάμε για σοσιαλισμό και να σκεφτόμαστε τι θα κάνουμε για το σοσιαλισμό στον 21ο αιώνα.

Γι' αυτούς που διαρκώς ισχυρίζονται, ότι η κατάρρευση του κομμουνισμού, «υπαρκτού σοσιαλισμού», είναι ισχυρός λόγος για απόδειξη του αδύνατου για κάτι έξω από τον καπιταλιστικό κόσμο, θα επαναλάβουμε αυτό που έχει γράψει ένας πολύ σπουδαίος Τσέχος φιλόσοφος, ο Karel Kosik : «Η κατάρρευση της Σοβιετικής Αυτοκρατορίας αποτελεί ένα απελευθερωτικό βήμα προς την αναζήτηση μιας εναλλακτικής λύσης. Ό,τι και αν λένε, ωστόσο, οι ιδεολόγοι του νεοκαπιταλισμού, ανήκει στην ειρωνεία του 20ού αιώνα το γεγονός ότι εκείνο το σύστημα διαλύθηκε όχι γιατί ήταν σοβιετικό και κομμουνιστικό, αλλά διότι εκκαθάρισε τα σοβιέτ (τα συμβούλια των εργαζομένων) και τα αντικατέστησε με μια αστυνομική και γραφειοκρατική δικτατορία, γιατί κατέστειλε τον κομμουνισμό ως σύγχρονη απελευθερωτική εναλλακτική λύση και εδραιώθηκε ως ένας μη λειτουργικός, αναποτελεσματικός καπιταλισμός του δημόσιου ταμείου». (Karel Kosik Η κρίση της νεωτερικότητας, εκδ. Ψυχογιός, Αθήνα 2003, σελ 215).

Τα ανέφερα αυτά, επέμεινα, γιατί θέλω να τεκμηριώσω το συμπέρασμά μου για τις αποτυχίες του σοσιαλισμού: στην πραγματικότητα, δεν έχει αποτύχει ο σοσιαλισμός. Ούτε στην εκδοχή του υπαρκτού σοσιαλισμού – του κομμουνισμού όπως κακώς, έχει επικρατήσει να λέγεται ούτε σε αυτή των σοσιαλιστικών / σοσιαλδημοκρατικών κομμάτων που βρέθηκαν στην εξουσία. Και δεν έχει αποτύχει γιατί δεν έγινε καμιά σοβαρή προσπάθεια υπέρβασης του καπιταλισμού – γιατί και πώς, είναι μια άλλη, πάρα πολύ ενδιαφέρουσα ιστορία. Αυτό, όμως, δεν αλλάζει σε τίποτα το αποτέλεσμα. Αυτό που θεωρήθηκε – που παρουσιάστηκε – ως σοσιαλισμός απέτυχε. Άρα οι νεοφιλελεύθεροι έχουν κάθε δικαίωμα και συμφέρον να ισχυρίζονται ότι απέτυχε ο σοσιαλισμός. Όσο υπερασπιζόμαστε το αντίθετο – ότι αυτό που γνωρίσαμε ήταν σοσιαλισμός – τόσο ενισχύουμε αυτό τον ισχυρισμό και τις πολιτικές του.

Όσοι εξακολουθούν να υπερασπίζονται τον αποτυχημένο σοσιαλισμό [ιδιαίτερα αυτόν των χωρών του «υπαρκτού σοσιαλισμού»] και συνεπώς να δικαιώνουν τη νεοφιλελεύθερη επίθεση, το κάνουν γιατί τους είναι δύσκολο έως αδύνατο να ομολογήσουν την δική τους αποτυχία – τις ευθύνες τους γι' αυτό, δεν μπορούν να παραδεχτούν ανοιχτά ότι έχουν προσαρμοστεί στις επιλογές του καπιταλισμού, ότι έχουν ουσιαστικά αναλάβει να εκσυγχρονίσουν τον καπιταλισμό – μια κι απέτυχαν να τον υπερβούν ή δεν το ήθελαν στην πραγματικότητα ποτέ τους ειλικρινά – ότι ακολουθούν ό,τι πει ο παγκόσμιος ηγέτης, δηλαδή οι ΗΠΑ. Έτσι, όπως ο Γκίντενς, που όπως είδαμε διερωτήθηκε, για τη σοσιαλδημοκρατία, ποιος μπορεί να 'ναι ο προσανατολισμός της σε έναν κόσμο χωρίς εναλλακτικές λύσεις απέναντι στον καπιταλισμό;», και που για την αποτυχία του Τρίτου Δρόμου του θεώρησε υπεύθυνο το «λαϊκισμό της δεξιάς» (βλ. συνέντευξή του στα Νέα 12-13/2/2005) και ψάχνει να βρει τις αποστάσεις της από τους αντιπάλους της, ενώ άλλοι προτείνουν μια νέα Magna Carta, ή την ανανέωση της σοσιαλδημοκρατίας σε έναν κόσμο ραγδαίων αλλαγών. (βλ σχετικά άρθρα στο σχετικό αφιέρωμα Monthly Review, τ.3/2005). Αλλά δεν προσφέρουν λιγότερες υπηρεσίες στο νεοφιλελευθερισμό, στις αντισοσιαλιστικές δυνάμεις όσοι, παρ' όλο ότι ορκίζονται πίστη στη σοσιαλιστική προοπτική, το μαρξισμό-λενινισμό κ.λπ., αρνούνται με πείσμα να μιλήσουν για την κατάρρευση του υπαρκτού σοσιαλισμού. Η εμμονή τους σε θεωρίες συνωμοσίας – δηλαδή επιμένοντας στην «ανατροπή» του υπαρκτού σοσιαλισμού, κι όχι στην «κατάρρευσή» του – δεν στρέφουν την προσοχή στο «εσωτερικό του κινήματος», στις αντιφάσεις του. Καλύτερα στην διεξαγωγή της ταξικής πάλης στις μετά-καπιταλιστικές κοινωνίες και την κατάληξή της. Δεν εξοπλίζουν με

γνώση το κοινωνικό υποκείμενο-φορέα του σοσιαλισμού για τους όρους, τα καθήκοντα, τις ικανότητες που πρέπει να αναπτύξει, για να οδηγήσει σε νίκη την προσπάθειά του. Αυτή η άρνησή τους μπορεί να υποκρύπτει καλά κρυμμένα ταξικά συμφέροντα αυτών των κύκλων. Συμφέροντα που η ερμηνεία της κατάρρευσης μπορεί να φέρει στην επιφάνεια – ενώ η ερμηνεία της συνωμοσίας που τάχατες οδήγησε αυτή και μόνο στην «ανατροπή», εξακολουθεί να τα καλύπτει με επιμέλεια.

Αφήσαμε πίσω μας τον «Αιώνα των Άκρων» – έναν αιώνα μεστό σε μεγάλα γεγονότα, όπως δύο παγκόσμιους πολέμους και αμέτρητους άλλους τοπικούς, μεγάλες εθνικο-απελευθερωτικές επαναστάσεις, μεγάλες κοινωνικές επαναστάσεις: Ρωσία 1917, Κίνα, Βιετνάμ, Κούβα, κ.λπ. κ.λπ., άνοδο φασισμού / ναζισμού, δημιουργία δύο «αντίπαλων στρατοπέδων» και Ψυχρό Πόλεμο. Εξάπλωση του σοσιαλισμού και άνοδο στην εξουσία σε σειρά από ευρωπαϊκές χώρες σοσιαλιστικών κομμάτων. Μεγάλα κινήματα αμφισβήτησης στις δεκαετίες 1960-70. Διάσπαση του σοσιαλιστικού μετώπου και παραπέρα διασπάσεις των μερών του, αποτυχία και ήττες της σύνολης αριστεράς. Κατάρρευση του αντίπαλου δέους – του σοβιετικού μπλοκ, πορεία προς τον καπιταλισμό και των άλλων – εκτός σοβιετικού μπλοκ – σοσιαλιστικών χωρών. Σοβαρή υποχώρηση και σχεδόν πλήρη ευθυγράμμιση των σοσιαλιστών με το κυρίαρχο νεοφιλελεύθερο ρεύμα και πολιτική. Αδύναμο – έως ουραγό και συνοδοιπόρο της επιθετικότητας του ιμπεριαλισμού, με επικεφαλής του τις ΗΠΑ και της λεγόμενης «παγκοσμιοποίησης».

Μπήκαμε, λοιπόν, στη νέα χιλιετία ηττημένοι και δυνητικά σοφότεροι από ό,τι τον προηγούμενο αιώνα. Άρα μπορούμε να γίνουμε καλύτεροι και ικανότεροι αγωνιστές του σοσιαλισμού. Οι αλήθειες μας, οι βεβαιότητές μας, οι αντιπαραθέσεις μας, τα μίση και τα πάθη μας, έχουν δοκιμαστεί στην πράξη και στο χρόνο. Ξέρουμε ότι καμιά εκδοχή, καμιά πρόταση, κανένας δρόμος προς το σοσιαλισμό δεν τα κατάφερε καλύτερα από τον άλλο τελικά. Ξέρουμε ότι σε αυτή την αλυσίδα των αποτυχιών δεν έχουν όλοι το ίδιο μερτικό ευθύνης. Μπορούμε, όμως, τώρα χωρίς αλαζονεία, ήρεμα, με υπομονή και καλή διάθεση – του ηττημένου – να τα ξανασκεφτούμε όλα αυτά. Γιατί χωρίς ένα τέτοιο απολογισμό του παρελθόντος μας, δεν είναι δυνατό να κάνουμε σχέδια, να υποβάλουμε προτάσεις και ιδέες για το μέλλον. Για το σοσιαλισμό του 21ου αιώνα. Αν τα είχαμε καταφέρει στον 20ό αιώνα δεν θα συζητούσαμε για τον 21ο αιώνα.

Γνωρίζουμε, το λέμε και το διαπιστώνουμε καθημερινά, ότι αυτή τη στιγμή υπάρχει στην αριστερά μια τεράστια ιδεολογική και πολιτική σύγχυση. Άρα αν δεν αρχίσουμε από εκεί, να διαλύουμε αυτή τη σύγχυση,

σιγά και μεθοδικά δεν θα μπορέσουμε να πάμε μακριά. Υπάρχει ένας μεγάλος κατάλογος με θέματα που η αριστερά πρέπει να απαντήσει — οι συντηρητικές δυνάμεις έχουν τις δικές τους απαντήσεις και τις εφαρμόζουν — και να αντιπαρατεθεί σε αυτές. Αλλά επειδή όλα αυτά δεν είναι θέματα προς συζήτηση απλά και μόνο, αλλά προβλήματα που ζητούν λύσεις, πρέπει να συζητηθεί επίσης από ποια σκοπιά θα αναζητηθούν αυτές οι λύσεις: του σοσιαλισμού ή του εκσυγχρονισμού του καπιταλισμού. Οι προτάσεις θα εντάσσονται σε μια προοπτική σοσιαλιστική, δηλαδή της χειραφέτησης των εργαζομένων, της απαλλαγής της κοινωνίας από τους ταξικούς ανταγωνισμούς στην πορεία μιας αταξικής κοινωνίας — όπως ήθελαν οι πρώτοι σοσιαλιστές, ή σε μια προοπτική εξανθρωπισμού του καπιταλισμού; Αν ναι, ποια θεωρούμε ότι θα είναι τα κοινωνικά υποκείμενα αυτής της προσπάθειας και ποιοι οι πολιτικοί φορείς που θα την εμπνεύσουν, οργανώσουν και οδηγήσουν σε μια νικηφόρα πορεία; Αυτή η προσπάθεια θα πάρει υπόψη της τις αιτίες αποτυχίας των μέχρι σήμερα προσπαθειών — όπως μερικές σχιαγράφησα προηγούμενα ή θα τις προσπεράσει; Θα είναι μια προσπάθεια εθνική και διεθνική ταυτόχρονα και πώς θα συνδυαστεί το εθνικό με το διεθνικό και το κοινωνικό. Θα υποκλιθεί στην παγκοσμιοποίηση ή θα της αντιταχθεί. Θα αποδεχτεί το Ευρωσύνταγμα ή όχι. Αν ναι, δεν παραιτείται ουσιαστικά από κάθε σοσιαλιστική προοπτική μια και το άρθρο I-3, δεσμεύει την Ευρωπαϊκή Ένωση να προωθήσει την ανταγωνιστική οικονομία της αγοράς κ.λπ. δηλαδή να υπηρετήσει την απρόσκοπτη εξάπλωση του καπιταλισμού και των πολυεθνικών εταιρειών; Θα είναι αυτή η προσπάθεια αποτέλεσμα μια κοινής προσπάθειας όλων των εκφάνσεων της αριστεράς, μια και όλες είναι ηττημένες, ή ενός μέρους της;

Θέματα όπως:

- παγκοσμιοποίηση, αυτοκρατορία, ιμπεριαλισμός και κοινωνικά κινήματα
- πόλεμος κι αποτροπή του
- δημοκρατία — ΜΜΕ - διαπλοκή
- διεθνισμός, εθνισμός, πατριωτισμός κι εθνικισμός
- πολυπολιτισμικότητα, ρατσισμός, ξενοφοβία, ανοχή κι ανεκτικότητα
- πλανητική διακυβέρνηση
- περιβάλλον, ανάπτυξη, καπιταλισμός + σοσιαλισμός
- μετανάστευση: ανοιχτά σύνορα ή όχι
- κοινωνία πολιτών, ΜΚΟ, εθελοντισμός
- Συνταξιοδοτικό — ασφαλιστικό
- Ανοικτή κοινωνία κ.λπ.

θα πρέπει να απασχολήσουν την αριστερά σοβαρά και επισταμένα. Γιατί η επίθεση του ιμπεριαλισμού ενάντια στους λαούς είναι γενική και γενικευμένη. Ξεδιπλώνεται σε όλα τα επίπεδα, τις πλευρές και τις πτυχές της ζωής μας. Μας οδηγεί στη βαρβαρότητα. Αυτό σημαίνει ότι πολλά προβλήματα και καθήκοντα, δύσκολα και περίπλοκα πρέπει να λυθούν ταυτόχρονα. Πολλοί αγώνες πρέπει να ξεδιπλωθούν σε όλα τα επίπεδα, πλευρές και πτυχές της ζωής μας, απάντηση στην καπιταλιστική/ιμπεριαλιστική επίθεση.

Στην περίπτωση μας έχουμε και ιδιαίτερα προβλήματα, όπως τα εθνικά μας: Κυπριακό, Αιγαίο, Σκοπιανό, ελληνοτουρκικές σχέσεις — μετανάστευση, πολιτισμός μας κ.λπ.

Εκείνο που υπάρχει και μπορεί να συζητηθεί είναι ένας κατάλογος σημαντικών θεμάτων/ προβλημάτων, η κατάταξή τους σύμφωνα με τη σπουδαιότητά τους, η οργάνωση της συζήτησης πάνω σε αυτά με σκοπό την επεξεργασία λύσεων-προτάσεων και η οργάνωση ενός αγώνα για την προώθησή τους.

Δυστυχώς, έτοιμες προτάσεις για το σοσιαλισμό του 21ου αιώνα δεν έχουμε. Έχουμε πλούτο εμπειριών από πολλές επιτυχίες — τακτικές νίκες, όπως επίσης από πολλές και περισσότερες ήττες — στρατηγικές ήττες, που πρέπει να τις συζητήσουμε για να συμφωνήσουμε στις διαπιστώσεις και την εξήγησή τους. Εκείνο που πρέπει να κρατήσουμε είναι:

A) Για να κάνουμε κάποια βήματα παραπέρα είναι ότι όλη η αριστερά — όλες οι εκφάνσεις της είναι τελικά ηττημένες. Καμιά δηλαδή δεν έχει δικαιωθεί απόλυτα. Υπάρχει γόνιμο έδαφος να ξεπεράσουμε τις διαιρέσεις μας και να κάνουμε μια επίμονη προσπάθεια για μια κοινή πορεία με βάση την πείρα και τις παλιές και νέες προκλήσεις.

B) Μια κοινή πορεία δεν εξασφαλίζεται μόνο με συζητήσεις και θεωρητικές συμφωνίες αλλά με συγκλίσεις σε πρακτικό-πολιτικό πεδίο. Εδώ είναι πάρα πολύ πιθανό να ξανακυλίσουμε στην παλιά κατάσταση των πολυδιασπάσεων κ.λπ. Δηλαδή η προσπάθεια δεν είναι στρωμένη με ροδοπέταλα.

Γ) Πρέπει να συζητήσουμε σοβαρά, χωρίς αγκυλώσεις, το πρόβλημα του κοινωνικού υποκειμένου-φορέα της σοσιαλιστικής αλλαγής. Θα το βρούμε έτσι κι αλλιώς μπροστά μας. Δεν μπορούμε να αποσυνδέσουμε την κρίση του σοσιαλισμού, τις αποτυχίες οικοδόμησης της σοσιαλιστικής κοινωνίας, από την κρίση του υποκειμένου. Μια τυφλή εμπιστοσύνη στην ικανότητα της εργατικής τάξης να ανταποκριθεί στη κοσμοϊστορική αποστολή που της ανέθεσαν κάποιοι διανοούμενοι, μάλλον προβλήματα μπορεί να δημιουργήσει. Να θυμηθούμε δηλαδή μια σοβαρή προειδοποίηση

του Λένιν, που πολύ προφητικά έγραφε: «Θα ήταν λάθος να νομίζει κανείς, πως οι επαναστατικές τάξεις έχουν πάντα αρκετή δύναμη για να πραγματοποιήσουν την επανάσταση, όταν αυτή η επανάσταση έχει ωριμάσει πέρα για πέρα λόγω των συνθηκών της κοινωνικο-οικονομικής εξέλιξης. Όχι, η ανθρώπινη κοινωνία δεν είναι συγκροτημένη τόσο έλλογα και τόσο «βολικά» για τα πρωτοπόρα στοιχεία. Η επανάσταση μπορεί να ωριμάσει, ενώ οι δυνάμεις των επαναστατών δημιουργών αυτής της επανάστασης μπορεί να φανούν ανεπαρκείς για την επιτέλεσή της – τότε η κοινωνία σαπίζει, κι αυτό το σάπισμα παρατείνεται κάποτε ολόκληρες δεκαετίες». [Βλ. Άπαντα Λένιν, τόμος 9, σελ.354, Η τελευταία λέξη της «Ισκρικής» τακτικής., Κ.Ε. του ΚΚΕ, εκδ.1956]. Και να λάβουμε πάρα πολύ σοβαρά αυτή την προειδοποίηση ώστε να δούμε πώς θα ωριμάσουν οι δυνάμεις «των επαναστατών δημιουργών», καθώς και το εύρος τους.